

Litteratur

THEDE PALM:

En norrländsk krönika

Gamla män glömmar, heter det. Det finns också gamla män som minns, och om de har livligt minne och förmåga att berätta, kan resultatet bli en sådan bok som professor Henrik Cornell gett ut, "År och människor" (Rabén & Sjögren 1971). De år han talar om är hans egna tidiga, uppväxtåren i Sundsvall och de första studieåren i Uppsala. Det är också andras, ty han följer sin släkt och familjens vänner bakåt i tiden. Boken handlar mycket riktigt, som titeln anger, om människor, och om många människor dessutom; den handlar om folk och händelser i en period av vår historia, som är nästan omöjlig att rekonstruera, om inte sådana berättare som Cornell fanns.

Boken är inte alltid lätt att läsa. Minnena har trängt sig på och skrivits ned. Mycket omfattande brevsamlingar har blivit genomlästa, och de som författat breven har aktualiserats liksom brevens mottagare. Systematiken har inte precis skjutits i förgrunden, och bokens läsare får ibland reda sig så gott de kan. Barnomsminnena börjar det hela, från det Sundsvall som hade förstörts vid den stora branden 1888, men själv föds författaren på sidan 210. Då har redan de flesta minnena passerat förbi, för att inte tala om hela släkten, som är nog så invecklad och ibland nästan omöjlig att hålla reda på. Kanske är det inte heller alltid nödvändigt. Men när man får höra talas om faster Hanna på sidan 74, hon som gjorde "bragden" att utveckla Västerbottensosten, blir man nyfiken, och man blir glad att på sidan 155 finna att hon var tvillingssystem till författarens far. Närmare kommer man inte. Vad hon hette får man inte veta, ty för personregistret är hon obekant. Det ödet delar hon med andra.

Detta är bisaker. Väsentligt i boken är för det första hemmiljön. Cornell växte upp i ett välbärgat hem, där man tidvis höll en tjänarstab som inkluderade två barnflickor, en för vardera av husets två söner. Typiskt var att flickorna antagits av filantropiska skäl: de kom från fattiga familjer med stora barnskoror, och att bli antagen i ett sk bättre hus var en

utveckling och en utbildning. Kosthållet i hemmet var rikligt men enkelt — ärtpurén med stekta brödtärningar fanns naturligtvis med — men umgänget var å andra sidan livligt, och gäster och fester tycks ha avlöst varandra. Det bibliotek, som Cornells far en gång haft, brann 1888. En enda bok räddades, nämligen Atterboms Lycksalighetens ö. Kring den byggdes en ny boksamling upp, men man får inte intryck av att den var särskilt stor. Huset var nog inte särskilt litterärt. Men liksom i andra landsortsstäder odlades i Sundsvall litterära intressen. Staden hade bl a en livaktig teater.

Det andra väsentliga i boken är glimtarna, sedda av ett barn och sedan kompletterade, av sågverksmiljön, om man får kalla den så. Cornells far planerade och byggde flera av flottlederna ner mot Sundsvall och Alnön. Han stod alltså mitt uppe i den stora industriutvecklingen vid kusten, dit råvaran flottades ned och i stora släp fördes till Svartvik och Kubikensborg och vad alla sågverken hette, vilka nu nära nog alla är borta. Det var den tid då sågverkspatronerna festade på det nybyggda Knaust. Därav har Cornell naturligtvis ingen självsyn. Han är i stället angelägen att betona, att den typen av patroner var av en förgänglig sort. De som betydde något var de som höll sig i bakgrunden och som åtnjöt aktning i Sundsvalls societeten och, kan väl tilläggas, i bankerna. A O Wallenberg, bankgrundare även i Sundsvall, kunde sägas vara urtypen för dessa industrimän.

Men det fanns andra, och Cornells levande minnen av dem bör framhållas särskilt. Det var grosshandlaren och miljonären Magnus Arhusiander och hans voluminösa fru, han sparsam med allt utom med den välgörenhet, som hans hustru utövade i obegränsad omfattning. Det var bankdirektören August Edström och hans fru, vilkas stora Fridhem brann 1904 men som till dess var en samlingspunkt för stadens musikliv. Det var Frida och Gotthilf Stéenhoff, av vilka Frida som dramatiker och radikal samhällsförbättrare bör nämnas först, och det var många andra.

Ett spännande avsnitt, insprängt i släktskildringar, handlar om Robert Schough som inmutade Kirunavaara och som byggde vad som hann bli färdigt av Lule älvskanalen, en vattenled som få numera vet något om. Detta är måhända höjdpunkten i denna norr-

ländska krönika. Svensk kulturhistoria har många namn att glädja sig åt. Till de mera kända bör med rätta läggas namnen på dem som under förra århundradet byggde Norrland.